

SVENSKT GUDS- TJÄNST- LIV

*Tidskrift för liturgi,
kyrkokonst, kyrkomusik
och homiletik*

HÄFTE 4 / ÅRGÅNG 20 / DECEMBER 1945

C. W. K. GLEERUPS FÖRLAG / LUND

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

	Sida
<i>Adell, A.</i> : Kyrkans traditionella sång	1
— » — Mässboken II	33
— » — Hälsningsord	89
— » — Vår gudstjänstliv, vad vi ha och vad vi önska	89
— » — Bokrevy	113
<i>Andersson, H.</i> : Den nya biskopsskruden i Linköping	96
<i>Arnér, G.</i> : Kyrkomusikaliskt nytt	76
<i>Cnattinius, B.</i> : Svensk kyrkokonst under 1500- och 1600-talen	41
<i>Henricson, O.</i> : Fast psalmcykel för introitus och gradualpsalm	6
Kyrkosångens Vänner	32, 59
<i>Lagercrantz, I.</i> : Några reformationstida koraler	67
Laurentius Petri Sällskapet	58, 80, 119
<i>Peters, K.</i> : Tvenne liturgisk-musikaliska handskrifter 14, 44,	99
Recensioner	53
<i>Wiking, B-S.</i> : J. A. Eklund in memoriam	65

S V E N S K T G U D S T J Ä N S T L I V

UNDER MEDVERKAN AV

INTENDENTEN BENGT GNATTINGIUS, LINKÖPING, OCH
KYRKOHERDEN, TEOL. LIC. KNUT PETERS, SÖNDRUM

UTGIVEN AV

KYRKOHERDEN ARTHUR ADELL, SÖDERKÖPING.

Tidskriften utkommer med 32-sidiga nummer 4 gånger om året, nämligen
i mars, maj, september och december.Red. adr.: **Söderköping**. Rt 59. Exp. adr.: **C. W. K. Gleerups förlag, Lund**. Rt 144 00. Postgiro 30843.

Prenumerationspris: i bokhandeln eller direkt från förlaget: kr 4:50 pr år.

Annonspris: 20 öre pr mm enkel spalt.

Rabatt vid större annons och vid upprepning av annons i flera nummer.

Detta nummer innehåller bl. a.: Kyrkoherde **A. Adell**: Vårt gudstjänstliv – Kyrkoadjunkt **Harald Andersson**, Stockholm: Den nya biskopsskruden i Linköping. – Kyrkoherde **K. Peters**, Söndrum: Tvenne liturgiskt-musikaliska handskrifter. – Kyrkoherde **A. Adell**: En bokrevy. – Meddelande. – Laurentius Petri Sällskapet. – Anmälan.

Bo Wedrups Orgelbyggeri

FIRMA ORGELTJÄNST

U p p s a l a

Linnégatan 5 a - Tel 363 57

*Melodihänvisningarna*till varje psalm
gör den**GLEERUPSKA PSALMBOKEN**

värdefullare.

Begär prospekt.

C. W. K. GLEERUP, LUND

Doktors-**avhandlingar**

tryckas perfekt å

Skånska**Centraltryckeriet**

Grönegatan 14

Lund. Tel. **10275**

Goda idéer

TECKNING RETUSCH
KLICHEER SKYLTA

KÖHLERS KLICHÉ

Tel. 16734, 10842

Malmö ANSTALT
ST. NYGATAN 54

Vårt gudstjänstliv, vad vi ha och vad vi önska.

Vårt gudstjänstliv — jag skall inskränka mig till det gudstjänstliv, som är bundet vid gudstjänstrummet.

Vad vi ha och vad vi önska. Jag hoppas i det följande kunna tala så objektivt om den förra delen av ämnet, att det kan få ske i namn av ett »Vi». I fråga om den senare delen av ämnet, måste jag vara helt subjektiv, eftersom jag inte talar å någon korporations vägnar och inte trivs med att kläda mitt eget jag i ett pluralis majestatis.

Formulerar jag ämnet som en fråga: Vad ha vi i vårt gudstjänstliv, så kan jag svara:

I. Vi ha ett gudstjänstliv med en starkt enhetlig prägel över hela landet. II. Liturgiska ordningar, som äro bra, därför att de ge god plats åt evangeliet och III. Mitt i all enhetlighet ett ganska skiftande och brokigt gudstjänstliv inom församlingarna.

Vad önskar jag?

I. Att ändringar i de nu fastställda ordningarna inte måtte ske på en mansålder. II. Att präst och kantor, kör och församling bättre skickliggöras att bruka de nuvarande gudstjänstordningarna. III. Att de dagliga gudstjänsterna kring bibel och bön återupptagas.

När ämnet förelades mig hade jag just besök av en dansk vän och kollega. Jag frågade honom vad han menade vara karakteristiskt för svenskt gudstjänstliv. Han svarade: Er traditionsbundenhet, som svensken tydligen trivs med, och enhetligheten i ert gudstjänstliv, som håller svenskarna samman.

Hans iakttagelse är riktig. Den träffar något väsentligt i svenskt gudstjänstliv. Det är — trots alla divergenser — starkt enhetligt. Inte alltid har det varit så. Bakom oss ligger en lång utveckling. Medeltiden hade en rik provkarta på lokala stiftstraditioner. Var domkyrka hade sin egen mässa, sitt eget urval av epistlar och evangelier och sin egen musik — i huvudsak visserligen lika för de olika stiftet, men med karakteristiska skiljaktigheter. När svensk mässa anbefalldes vid kyrkomötet i Uppsala 1536, var det

inte utan vidare klart att det skulle vara den tryckta Stockholmsmässan, som skulle utföras. Domkapitlet i Linköping gav prästerskapet anvisning på en egen reformerad stiftsmässa. Men de lokala traditionerna förmådde icke hålla stånd mot rikskyrkotanken, som uppbars av en stark och målmedveten riksstyrelse. År 1541 kom Den svenska mässan och den blev — i varje fall från 1550-talet — mässan i samtliga svenska stift. På samma sätt gick det med urvalet av evangelier och epistlar. Det blev ärkestiftets tradition, som blev den förhärskande.

Men på en punkt bevarades särdragen, nämligen i musiken. När Laurentius Petri år 1553 tryckte »Een liten Songbook», innehållande i huvudsak mässans stående sånger: Herre förbarma dig o. s. v., fanns det i den notlinjer men inte tryckta noter. Om det nu berodde på att man inte hade tillgång till nottyper, eller på hänsyn till de musikaliska stiftstraditionerna, som han icke ville ödelägga, så bevarades därmed dessa särtraditioner i de olika stiftens kyrkor. Man lade den svenska texten under den gamla medeltida musiken, men vart stift gjorde det på sitt sätt. Den svenska fattigdomen — jämförd med den danska kyrkans samtida rikedom — hade också här sin betydelse. När ärkestiftet år 1620 lät trycka sin musik till mässan i Liber cantus, så svarade Växjö stift med att trycka en egen upplaga 1623.

Det kungliga enväldet bröt de lokala sångtraditionerna. 1697 års koralpsalmbok innehöll musik till svenska mässans stående delar allt enligt Ärkestiftets tradition, som sedermera blev den rikssvenska traditionen i mässmusiken. Men i fråga om koralerna till de nydiktade svenska psalmerna levde en viss frihet kvar. Under 1800-talet utgavs ännu en hel del upplagor av olikartade koralböcker, som bevisligen också brukades. Med 1939 års av Konungen fastställda koralbok kan man väl säga att strävandena att genomföra en fullständig enhetlighet i den svenska kyrkans gudstjänstordningar slutförts. Vi ha ett starkt enhetligt gudstjänstliv i varje fall på papperet.

Samtidigt härmed har skett en koncentration på en enda gudstjänstordning: nämligen högmässan. Så har det inte alltid varit. Sedan fornkyrkans dagar har det funnits andra gudstjänstformer som kompletterat högmässan. Tidegården kringramade och helgade hela dagen och veckans alla dagar. Reformationen i Sverige förutsatte dess fortbestånd. Laurentius Petri arbetade målmedvetet härpå. Ute i kyrkoarkiven visa handskrifter från 1500- och

1600-talen, vilken möda man nedlagt för att bevara detta gudstjänstliga arv; också det var knutet till de olika stiftens säregna traditioner. Småningom dog tidegärdssången och psaltarläsningen tystnade. I stället kommo predikogudstjänsterna, som också nu äro på avskrivning, i varje fall utanför städerna. I svenska landsförsamlingar är svensk gudstjänst detsamma som högmässa — enkannerligen nattvardslös högmässa. Det är värt att understryka vilken ensamstående ställning, som den svenska högmässan fått. Om någon gång en annan sorts gudstjänst skall hållas kopieras den på högmässan. Högmässans traditionella skrud: *mässshaken* heter den ju fortfarande, har blivit den liturgiska skruden vid alla tillfällen, bröllop, och vigsel och invigningar.

Men samtidigt som högmässan blivit den dominerande gudstjänstformen har nattvarden i den och i det svenska gudstjänstlivet kommit att inta en allt svagare ställning, svagare än i någon annan evangelisk kyrka. Däri ligger en av det svenska gudstjänstlivets största brister. Man har konserverat högmässans namn och delar av dess form, men försakat dess kraft, den som en gång var orsaken till mässans tillblivelse. Mässan bildar ursprungligen, om jag så får säga, en ellips med två brännpunkter: den ena i det för varje dag skiftande evangeliet före predikan och den andra i det fasta evangeliet: nattvardens instiftelseord. Vi ha förlorat känslan för denna mässans uppbyggnad, till skada för vårt gudstjänstliv.

Genom koncentrationen till högmässan utan nattvard har en onödig enformighet i svenskt gudstjänstliv uppstått.

Eljest vill jag understryka att den starka enhetligheten och koncentrationen i svenskt gudstjänstliv ur pedagogisk men också ur religiös synpunkt är en styrka. Det betyder att om någon överhuvud som barn i skolan, som konfirmand eller eljest blivit förtrogen med högmässan och psalmboken, så bör han alltid vara viss om att kunna delta i gudstjänsten i vilken svensk kyrka som helst. Det är nu en stor tillgång inte minst med hänsyn till de flesta av våra kyrkogångare, de som inte pläga göra mer än ett fåtal kyrkobesök om året. Blir en svensk, som under ungdomen drivit bort från kyrkogemenskapen, en gång igen väckt av Guds Ande och gjord till en kyrkogångare, så behöver han inte lära om. Han knyter an till sin barndoms gudstjänster.

Jag håller alltså denna enhetlighet för en styrka och en förmån, som är väl värd att försvara. Den är oss en hjälp i kampen om

vårt folks andliga och kyrkliga förnyelse. Även om jag anser att enhetligheten inte hade behövt drivas så långt, som skett. Inte minst i sången hade provinciella egenheter gott kunnat räddas.

Det är allom emellertid uppenbart att enhetligheten medger en mångfald av olika uttryckssätt. Inte minst genom psalmvalet ge de olika prästerna åt mässan olika gestalt. Därefter nämner jag organisten, som också i hög grad kan sätta sin personliga prägel på mässan.

Ser jag de nuvarande gudstjänstordningarna ur teologisk synpunkt så vill jag beteckna dem som tillfredsställande. De ge ett gott uttryck för evangeliet och gott rum åt bibelordet. Vår högmässa är, om den kommer i rätta händer, ett gott verktyg för den nåd som är uppenbarad i Kristus Jesus.

Ser jag ut över vårt land, så måste jag ju bekänna att det förefintliga gudstjänstlivet företer en stor mångfald av skiftningar. En var kan själv teckna bilden.

Vad önskar jag för gudstjänstlivet?

Att ändrandet av de liturgiska formulären nu må anstå under en mansålder. Vi ha bakom oss en period av mycket livligt ändrande i gudstjänstformerna. Efter varje kyrkomöte ha vi behövt en ny upplaga av psalmboken att sätta i församlingens och konfirmandernas händer. Detta har varit mycket besvärligt, särskilt för konfirmandläraren och för kyrkogångaren. Låt oss nu få arbeta i fred på att göra församlingen förtrogen med vad vi ha.

Sedan kan man inom den givna ramen diskutera en del önskemål. Det första gäller i vilken utsträckning man bör bruka alternativen i högmässan under den tid, som man behöver för att fostra menigheten fram till en aktiv gudstjänstmenighet. Skall församlingen verkligen deltaga i syndabekännelsen och trosbekännelsen, så går det inte att bruka än den ena än den andra formen. Vi kan då inte ställa anspråken så högt på menigheten att vi begär att de skola lära sig flera former av trosbekännelsen eller syndabekännelsen. Samma är förhållandet med momentet efter Gloria. Där ha vi fått inte mindre än fyra, eller rättare sagt, sju alternativ, nämligen om vi räkna med de musikaliska. Detta är orimligt. Man kan vara tveksam om lämpligheten av Allena Gud. Den är ju en svag upprepning och omskrivning i förtunnad form av det Ära, som prästen sjungit sekunden innan. Och ändå är jag rädd för att ta bort den. Det är ofta dåligt med församlingens aktivitet i mässan, t. ex. under påsktiden, då musiken i hög grad är främmande för

församlingen. Ofta är då Allena Gud den enda punkt där man deltar. Men det är tydligt att sju alternativ på denna plats är för mycket. Också i fråga om alternativen till Allmänna kyrkobö-
nen skulle jag av pedagogiska skäl hålla före att man måste koncentrera sig om vi skall lära församlingen att bedja med.

Slutligen i frågan om musiken i mässan, vill jag säga att det är orimligt att begära att de fyra serierna musik skall kunna till-
ägnas av kyrkomenigheten utom i speciella förhållanden, där en målmedveten fostran av gudstjänstmenigheten är möjlig, samt i katedralkyrkor. I varje fall bjuder den pedagogiska visheten att vi tar måttliga uppgifter oss före och i fråga om musiken till natt-
vardsmässan inskränker oss till en eller högst två serier, i varje fall så länge vi inte har söndaglig nattvardsgång.

I den mån som nattvarden blir allt flitigare brukad i högmässan skulle det vara förmånligt om våra bästa homileter ville ge oss en serie korta skriftermålsförmåningar, gärna kyrkoårsbestämda, som kunde ersätta skriftetalet. Det är tydligen en mycket svår sak för de flesta präster att begränsa sig. Nu blir det gärna i regel två predikningar, som gör nattvardsgudstjänsten för lång.

Jag önskar en verklig liturgisk kultur i Sveriges kyrka. För att inte bli missförstådd skall jag översätta detta till ett annat tungomål också: jag önskar en verkligt djupgående väckelse bland präster och kantorer-organister, i kyrkokören och i församlingen, som ger alla en ny, betvingande syn på gudstjänsten och ett fördjupat medvetande om ansvaret för gudstjänstlivet i den egna kyrkan.

Vi behöver en ny syn på gudstjänsten.

Den självgoda, naturliga människan kommer till gudstjänsten för att hedra Gud med sin närvaro och för att bevisa Gud sin söndagliga tjänst. Det är farligt att vara så inställd. Det är farligt att glömma bort att Gud är där, inte först som ett objekt för vårt handlande. Han är den som handlar med oss. Gudstjänsten är Guds gåva till oss. Liksom Guds ord tog mandom i Kristus och kom till oss ej för att låta tjäna sig, utan för att tjäna, så tar Guds ord mandom i gudstjänsten, i nattvarden — till vår tjänst. Det är först när detta blir en oundkomlig verklighet för oss som gudstjänsten och ordet och sakramenten uppenbarar hela sin saliga och farliga verklighet. Vi glömmet för ofta att vi i gudstjänsten ha kommit inom gränserna för ett gudomligt kraftcentrum av oanad styrka.

Den synen på gudstjänsten fyller oss med glädje och bävan. Den tvingar oss till en ny självbesinning inför huru vi egentligen skola bete oss i Herrens hus i den ofrånkomliges närvaro. Utifrån en sådan grundsyn på gudstjänsten kräver jag en medveten strävan att skapa en liturgisk kultur hos prästen, och organisten, kören och församlingen.

Men kravet understrykes ytterligare därav att vår svenska gudstjänst, högmässan är en mycket anspråksfull gudstjänstform. Den heter inte för intet *Högmässa*. Den har namnet av medeltidens allra festligaste mässa i högkoret, till den yttre formen vida skild från de enklare lågmässorna, som lästes eller reciterades vid sidoaltarena. Från den medeltida högmässan ha vi ärft hela den pompösa apparaten, med den gregorianska sången, kören, skruden, orgeln. Men skall vi ärva hela den väldiga och anspråksfulla skruden, så får vi göra oss mödan med att lära oss att bära upp den.

Mässan ställer mycket stora krav på alla medverkande. Prästen skall vara en god predikant och sångare och föreläsare. Han skall vara väl skickad vid altaret, när det gäller att handskas med det laddade Gudsordet i kraft av vilket han avlöser en syndare från hans synd, och förhårdar en obotfärdig och upprättar den svage. Han skall genom sin egen sång och bön vara en föresyn för den bedjande församlingen. I all synnerhet i den svåra och nytillkomna delen av nattvardsmässan där hans prefation skall förbereda den samfällda lovsången: Helig. Här ställas mycket stora krav inte minst på prästens sång.

Jag skulle med få ord vilja påpeka hur nödvändigt det är att förnyelsen av körens och församlingens ansvarsmedvetande kommer till uttryck främst i sången. Det finns ingen faktor, som är av så grundläggande betydelse för trivseln i kyrkan som församlings-sången i psalmen och i mässans sång. Vi ha nu kommit närmare målet i så måtto att vi kan få höra en frisk och smidig psalmsång. Och kraftig också, lika brusat av stora vatten och dånet av starka tordön. Jag är inte övertygad om att Uppenbarelsebokens beskrivning av den himmelska sången bör vara ensamt rättesnöre för oss redan nu. Ibland har jag ett intryck av Baalsprästers skriande för att väcka den sovande Guden. Vår Gud sover inte. Han är inte heller långt borta. Han är i sitt heliga tempel. Han hör till och med våra suckar. Jag gör mig därför den frågan om det onyanserade fortet är den för psalmsången enda lämpliga tonstyrkan. Det synes mig numera angeläget att större uppmärksamhet riktas på

ett rytmiskt exakt riktigt sångsätt. Vi behöva framför allt en väckelse i fråga om psalmsången, så att vi lära oss att inordna oss under texten och låter den ödmjuka stillheten som också rymmes inom psalmen, komma till uttryck. Det är viktigast att vi alla: jag menar *alla*: präst, kantor och församling koncentrera oss på *vad* vi sjunga. Eljest riskera vi att tanklöshetens djävul driver ut bönen andar.

Jag önskar till sist säga ett par ord om den dagliga församlingsgudstjänstens återuppväckande. Vad som här säges avser inte att vara ett försvar för tidegården. I den svenska kyrkohandboken finnes ju en form för daglig morgonbön och daglig aftonbön. Denna är ju uppenbarligen avsedd att brukas och att brukas dagligen, inte sporadiskt, vid speciellt högtidliga tillfällen.

Vi behöva ett dagligt andaktsliv som komplement till den ena gudstjänstformen, högmässan, för att skapa en fortlöpande möjlighet till gudaktighetens övning inom själva gudstjänstrummets ram. Det är inte nog med att denna möjlighet ges på söndagen framför allt om vi skall kunna komma fram till en församlingskärna som bär upp gudstjänstlivet i våra församlingar. En sådan skapas icke genom församlingsaftnar då vi undervisar om gudstjänstlivet, huru angelägen en sådan undervisning än är både bland unga och gamla. Den gudstjänstfirande församlingskärnan skapas först genom regelbundet dagligt umgänge med det som församlingen har ansvar för i gudstjänsten: sången, bönen och bibelordet.

Det talas i våra dagar om angelägenheten av att förnya bibelkunskapen i vårt folk. Detta sker icke genom en eller annan bibelförklaring huru viktigt det än är att bibeln på sådant sätt upplåtes för vårt folk. Det sker genom ett regelbundet dagligt bruk av själva bibelordet, och det skall ske efter en ordning, som låter församlingskärnan få del av bibeln i dess helhet under ett år.

Man talar också om en förnyelse av församlingssången. Detta sker ej heller genom en eller annan koralafton, det är nyttigt och högst nödvändigt och kan tjäna som en stöt till fortsatt inträngande i koralboken, men den verkliga förnyelsen av församlingssången sker i kyrkan därigenom att församlingskärnan, den som alltid kristalliseras ut i den dagliga andakten, år ur och år in får sjunga igenom koralbokens melodier.

Man talar om förnyelse av den samfälliga bönen. Glädjande tecken härtill skymta, icke minst i den ännu på många håll stapplande

och svaga gemensamma läsningen av trosbekännelsen, som vår sista handboksrevision gav tillstånd till. Förnyelsen av den samfällda bönen sker icke genom undervisning om bönens väsen, huru oundgängligt nödvändig denna än är, och den präst som försummar denna undervisning nonchalerar kyrkolagens tydliga krav på honom. Men det sker därigenom att församlingskärnan verkligen får tillfälle till att dagligen öva och åter öva bönen.

Men vad betyder nu den där lilla skaran, som kan komma till den dagliga morgon- eller aftonbönen. Det är ju ut till de stora vilsna skarorna vi skall gå. Det är ju de som skall värvas för att kyrkan skall förnyas.

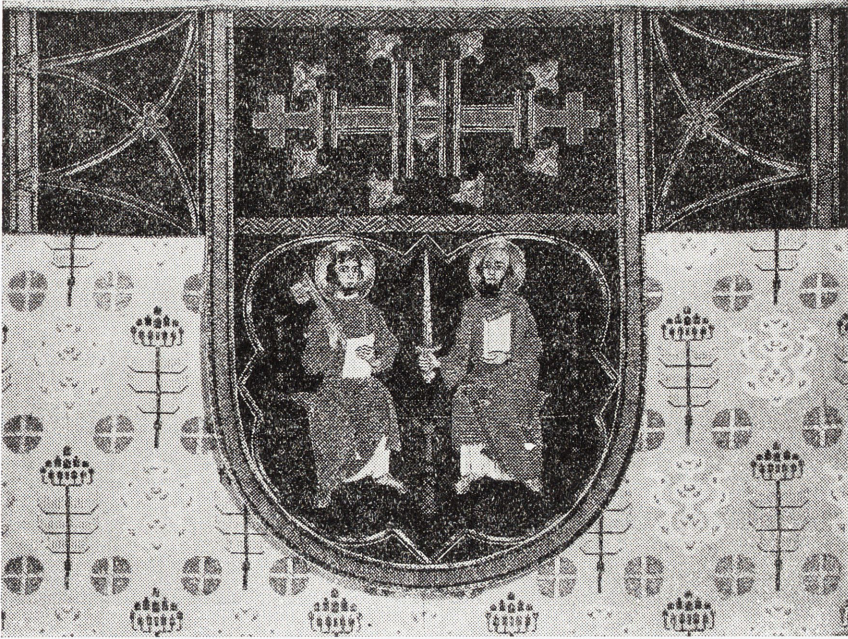
Herren själv anvisar svaret: Liten surdeg genomsyrar hela degen. — Var två eller tre äro församlade i mitt namn (det står faktiskt två eller tre, icke tio, hundra eller tusen) där är jag mitt ibland dem.

Arthur Adell.

Den nya biskopsskruden i Linköping.

Under 16- och 1700-talen ökades beståndet av korkåpor i vårt land huvudsakligen på tvenne vägar. Konungar och enskilda överlämnade till framförallt de större städernas kyrkor skrudar, som hemförts såsom krigsbyte under de stora krigen och som nu fingo bidra till att upprätthålla den festivitas, som traditionellt hörde till vår reformerade kyrkas gudstjänster och förrättningar. Och när vid 1700-talets mitt Adolf Fredrik skulle krönas skedde på konungens uppdrag en större anskaffning av korkåpor för biskoparnas och superintendenternas räkning i Paris. Dessa skrudar skulle sedan inlösas av domkyrkorna.

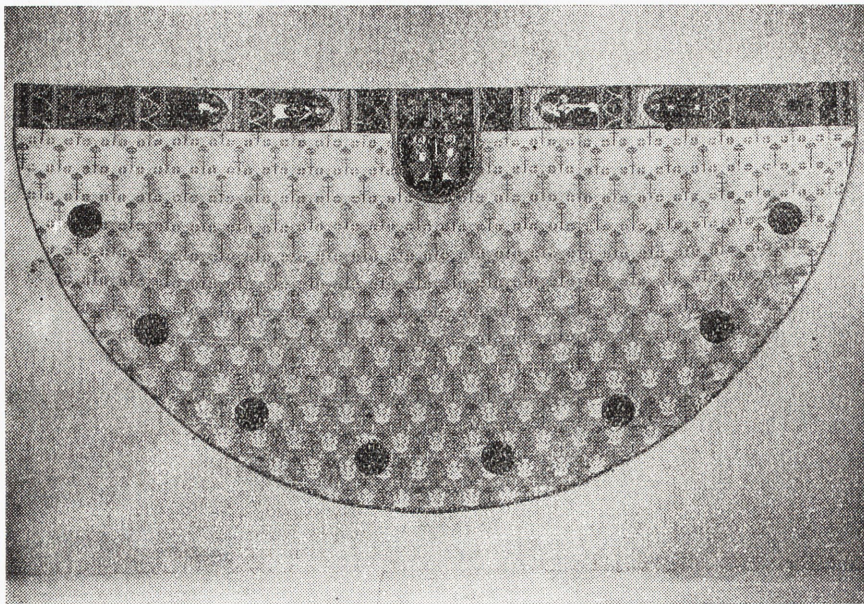
I vår egen tid har åter en icke ringa nyanskaffning på detta område ägt rum. Men nu varken genom kungligt initiativ eller genom enskilda givares donationer. I stället finna vi huru man genom insamlingar bland prästerskapet och andra kyrkligt intresserade skaffat medel till dessa förvärv. Så när det har varit fråga om att skaffa biskopsskrudar till de nya stiftet (Luleå och Stockholm)

Den nya biskopsskruden i Linköping.

eller när det har gällt att som en personlig hyllning till någon stiftschef överlämna en ny skrud. Här kan erinras om den s. k. ekumeniska skruden, som överlämnades till ärkebiskop Söderblom efter Stockholmsmötet.

I samband med sin 60-årsdag fick biskopen i Linköping i år mottaga en synnerligen förnämlig korkåpa utgången från Licium i Stockholm. Stoffet i denna kåpa utgöres av italiensk guldbrokad framställd efter ett mönster av Sofia Widén. Bårderna och clipeus äro i rött med broderier i gråsvart och vitt och guld. Figurerna, tvenne på varje sida, äro: den heliga Birgitta och under henne Johannes Botvidi samt Nicolaus Hermanni och under denne Erik Benzelius. Längst ned återfinnes en av portalerna till domkyrkan i Linköping och tornet till Vena kyrka, biskopens födelsesocken. På clipeus framställs, efter ett domkyrkans medeltida sigill, apostlafurstarna Petrus och Paulus. Kompositionerna äro gjorda av Märta Afzelius, känd bland annat genom sina bonader i Linköpings domkyrka och biskopsskruden i Stockholm, och broderierna

Den nya biskopsskruden i Linköping.

ha utförts av Liciums skickliga medarbetare Gurly Hillbom. Ett originellt inslag utgöres av de längs kåpans nedre kant placerade åtta stadsvapnen från stiftets städer. Förutom genom det synnerligen förnämliga stoffet verkar denna kåpa genom den förnämt strikta dekoren om vilken här gjorda avbildning tyvärr endast kan ge otillräcklig föreställning. Säkert är, att Linköpings stift genom denna gåva på ett värdigt sätt firat sin stiftschefs högtidsdag och att beståndet av svenska kyrkoskrudar från vår egen tid härigenom fått ett synnerligen förnämligt tillskott.

Harald Andersson.

Tvenne liturgisk-musikaliska handskrifter från reformationstiden.

III.

De sanctis apostolis philippo et iacobi cantus. ¹⁾ [1 maj].

S. 123^v—125^r. BrU II: 55.

[In I. vesp.] ²⁾

Ad Magn. *Non turbetur cor vestrum...*

[Ad matutinum]

Inv. *Alleluia, regem apostolorum...*

Ps. *Venite.*

Ant. 1. *Sancti tui domine ...* ³⁾.

Psalmi de vno apostolo.

Resp. 1. *Virtute magna ...* ⁴⁾.

V. *Repleti quidem spiritu sanc-
to ...*

Resp. 2. *Isti sunt agni novelli ...*

V. *In conspectu agni ...*

Resp. 3. *Candidi facti sunt ...*

V. *In omnem terram ...*

[Ad laudes].

Ant. 1. *Alleluia, ego sum vitis ...*

» 2. *Si cognovissetis me ...*

» 3. *Domine ostende nobis ...*

» 4. *Spiritus et anime iustorum...*

» 5. *Philippe qui videt me ...*

Ad Ben. *Tanto tempore vobiscum ...*

[In II. vesp.]

Ad. Magn. *Stabunt iusti in magna con-
stantia ...*

De sancta cruce.

[Inventio crucis. 3 maj].

S. 125^v—127^v. B. 4^r—6^r. BrU II: 56.

[In I. vesp.]

Ant. Helena desiderio plena ora-
bat ...

Super psalmos feriales ⁵⁾.

Hymnus. *Salve crux sancta.*

Ad Magn. *O crux gloriosa, o crux
adoranda ...* ⁶⁾.

[Ad matutinum.]

Inv. *Alleluia, regem crucifixum ...*

Ps. *Venite.*

Ant. 1. *Adoremus crucis signaculum
...*

Ps. *Domine dominus noster qu-
am* ⁵⁾.

Ant. 2. *Adoramus te christe ...*

Ps. *Conserva me domine quoniam.*

Ant. 3. *Tuam crucem adoramus ...*

Ps. *Domine in virtute tua leta-
bitur.*

Resp. 1. *Hoc signum crucis erit in
celo ...*

V. *Cum sederit filius hominis ...*

Resp. 2. *Dulce lignum dulces clavos...*

V. *Hoc signum crucis erit in
celo ...*

Resp. 3. *O crux benedicta ...*

1) Filippus och Jacobus saknas i Bygdeå. Möjligen har dagen funnits å nu-
mera förlorade blad mellan fol. 3 och 4.

2) BrU: »Antiphone super psalmos feriales Estote fortes». Skara 1 anger ej
några antifoner till psalmerna, men i margen finnes följande anteckning: »al-
leluja, antiphone super psalmos feriales».

3) BrU: † ut supra de sanctis tempore paschali notatum est.

4) Se BrU I: 97v.

5) B. utsätter ej psalmer men tänker sig givetvis desamma.

6) B. har som ant. till Magn.: Helena desiderio plena orabat ...

V. *Michi autem absit gloriari...*
V. Gloria patri⁷⁾.

Laudes.

Ant. 1. Helena constantini mater ...
» 2. Tunc precepit eos omnes ...
» 3. Helena sancta dixit ...
» 4. Cunque ascendisset iudas ...
» 5. Orabat iudas deus deus
meus ...

Ymnus. *Signum crucis*⁸⁾.
Ad Ben. Cum orasset iudas commo-
tus est locus ...

[In II. vesp.]

Ad Magn. O crux benedicta ...

[In ascensione].

S. 127^v—129^v. B. 148^r—150^r.

BrU I: 111.

[In I. vesp.]

Ant. Nisi ego abiero ...

Ps. *Omnia Laudate*⁵⁾.

Ymnus. *Eterne rex*.

Ad Magn. Pater manifestavi ...

[Ad completorium.]

Ant. *Alleluia, alleluia, alleluia, al-*
leluia.

Ps. *Cum invocarem.*

Ymnus. *Jhesu nostra redemptio.*

Ant. Alleluia, nimis exaltatus ...

Ps. Nunc dimittis.

[Ad matutinum.]

Inv. Alleluia, regem ascendentem

...

Ps. Venite.

Ant. 1. Exaltata⁹⁾ est magnificen-
tia ...

Ps. Domine dominus noster.

Ant. 2. Dominus in templo ...

Ps. In domino confido.

Ant. 3. A summo celo ...

Ps. Celi enarrant.

Resp. 1. Post passionem suam ...

V. Et convescens precepit eis
...¹⁰⁾.

Resp. 2. Omnis pulchritudo ...

V. Nisi ego abiero ...¹⁰⁾.

Resp. 3. Ite in orbem ...

V. In nomine patris ...¹⁰⁾.

V. Gloria patri⁷⁾.

Laudes.

Ant. 1. Viri galilei ...

» 2. Cunque intuerentur ...

» 3. Elevatis manibus ...

» 4. Exaltate regem ...

» 5. Videntibus illis ...

Ymnus. *Tu christe nostrum gaudium.*

Super Ben. Ascendo ad patrem me-
um ...

[In II. vesp.]

Ad Magn. O rex glorie ...

In diebus rogationum.

S. 130^r—130^v. B. 147^v—138^r.

Cf. *Rituale Romanum*, Tit. IX, cap. 4.

Ant. Exurge domine adiu-
vanos ...¹¹⁾.

Ps. Deus auribus nost-
ris audivimus patres
nostri annunciaverunt
nobis. Gloria patri
...¹¹⁾.

Ant.? De iherusalem exiunt
reliquie et salvatio
de monte sion ...¹¹⁾.

Ant.? Surgite sancti de

⁷⁾ Ej i B, ej i BrU.

⁸⁾ B anger denna hymn vid andra vespem.

⁹⁾ B och BrU: Elevata.

¹⁰⁾ B har här Versus tillskriven i margen.

¹¹⁾ Blott i S och B. Ej i BrU.

mansionibus vestris
... 11).
Resp. Summe trinitati sim-
plici deo una divini-
tas¹²⁾.
» Felix namque es sac-
ra¹²⁾.
» Internatos mulierum
non surrexit...¹²⁾.
» Te sanctum dominum
in excelsis laudat¹²⁾.
Ad quod sequitur re-
quire de omnibus
sanctis¹²⁾ 13).

In vigilia Penthecostes.

S. 130^v—132^r. B. 150^v—152^r.

BrU I: 115.

— — — — — 14)

[Ad matutinum.]

— — — — —

Resp. 1. — — — replevit totam do-
mum alleluia, alleluia.

V. *Dum ergo essent discipuli*
... 15).

¹²⁾ Blott i S.

¹³⁾ B har här Resp. Aspice domine de sede sancta tua...

¹⁴⁾ S har här en lucka om 1 blad. De i S felande delarna av pingstens offi-
cium meddelas här enligt Bygdeå.

Cantus festi penthecostes

[In I. vesp.]

Ant. Veni sancte spiritus...

[Psalmer üro ej angivna].

Ant. Non vos relinquam...

Ps. Magnificat.

[Ad completorium.]

Ant. Alleluia, spiritus paraclitus...

Ps. Nunc dimittis.

¹⁵⁾ B har i margen såsom *versus*: Repleti sunt omnes. Denna anteckning
är emellertid överstruken.

¹⁶⁾ I B i margen.

¹⁷⁾ B har i margen såsom *versus*: Loquebantur.

¹⁸⁾ Psalmer ej angivna i B.

Resp. 2. Repleti sunt omnes ...
V. Loquebantur varijs linguis
... 16).

Resp. 3. Apparuerunt apostoli ...
V. *Spiritus domini replevit...*¹⁷⁾.

Laudes.

Ant. 1. Dum complerentur ...

» 2. Spiritus domini ...

» 3. Repleti sunt ...

» 4. Fontes et omnia ...

» 5. Loquebantur ...

Ymnus. *Impleta gaudent.*

Super Ben. Accipite spiritum ...

[In II. vesp.]

Ad Magn. Hodie completi sunt ...

De sancta trinitate.

S. 132^r—135^v. B. 152^v—156^v.

BrU I: 119.

[In I. vesp.]

Ant. 1. Gloria tibi ...

Ps. *Omnia Laudate* 18).

[Ad matutinum.]

Inv. Alleluia, spiritus domini ...

Ps. Venite.

[In I. noct.]

Ant. 1. Factus est ...

Ps. Magnus dominus.

Ant. 2. Conserva hoc

Ps. Exurgat dominus.

Ant. 3. Emitte spiritum tuum ...

Ps. Benedic ij.

Resp. 1. Dum complerentur ...

Ant. 2. Laus et perhennis ...

» 3. Gloria laudis ...

» 4. Laus deo ...

» 5. Ex quo omnia ...

Ymnus. *Adesto sancta trinitas.*
Super Magn. Gracias tibi ... 19).

[Ad matutinum.]

[In II. noct.]

Ant. 4. Te invocamus ...

Ps. Deus noster refugium.

Ant. 5. Spes nostra ... 20).

Ps. Omnes gentes.

Ant. 6. Libera nos ... 20).

Ps. Magnus dominus et laudabilis.

Resp. 4. Magnus dominus et magna virtus eius ...

V. *Magnus dominus et laudabilis* ...

Resp. 5. Gloria patri ...

V. *Da gaudiorum premia* ...

Resp. 6. Honor, virtus ...

V. *Trinitati laus perhennis* ...

[In III. noct.]

Ant. 7. Caritas pater est ...

Ps. Cantate j.

Ant. 8. Verax est pater ...

Dominus regnavit.

Ant. 9. Una igitur ...

Ps. Cantate ij.

Resp. 7. Tibi laus, tibi gloria, tibi gratiarum actio in secula ...

V. *Et benedictum nomen* ...

Resp. 8. Benedicamus patrem ...

V. *Benedictus es domine* ...

Resp. 9. Summe trinitati ...

V. Prestet nobis gratiam deitas beata 21).

V. Gloria patri.

Laudes.

Ant. 1. O beata et benedicta ...

Prosa. Tibi laus, tibi gloria, tibi gratiarum actio.

Ant. 2. O beata et benedicta ...

Prosa. Miserere, miserere, miserere nobis.

Ant. 3. O vera summa sempiterna trinitas ...

Prosa. Tibi laus, tibi gloria, tibi gratiarum actio.

Ant. 4. O vera summa sempiterna unitas ...

Prosa. Miserere, miserere, miserere nobis.

Ant. 5. Te iure laudant ...

Prosa. Tibi laus, tibi gloria, tibi gratiarum actio.

19) Här lucka om 1 blad i S. Fol. 133^r börjar med slutet av *Versus* i Resp. 3: — — — populus virtutem tuam etc. — De i S. felande delarna av officiet för Hel. Trefaldigheten meddelas här enligt Bygdeå.

[Ad completorium.]

Ant. Salva nos domine ...

Ps. Nunc dimittis.

[Ad matutinum.]

Inv. Deum verum ...

Ps. Venite.

[In I. noct.]

Ant. 1. Adesto ...

Ps. Domine dominus.

Ant. 2. Te unum ...

Ps. Celi enarrant.

Ant. 3. Te semper ...

Ps. Domini est.

Resp. 1. Benedicat ...

» 2. Benedictus ...

» 3. Quis deus ...

20) I B är ordningen mellan antifon 5 och 6 omkastad.

21) Denna *versus* är i B angiven i margen.

Ymnus. *O pater sancte.*
Super Ben. *Benedicta sit creatrix ...*

[In II. vesp.]

Ad Magn. *Te deum patrem ingenitum ...*

De corpore christi hystoria sequitur.

S. 135^v – 140^v. B. 157^r – 159^r.

BrU I: 122.

[In I. vesp.]

Ant. 1. *Sacerdos in eternum ...* ²²⁾
Ps. *Dixit dominus domino meo.*
Ant. 2. *Miserator dominus ...*
Ps. *Confitebor.*
Ant. 3. *Calicem salutaris ...*
Ps. *Credidi.*
Ant. 4. *Sicut novelle olivarum ...*
Ps. *Beati omnes.*
Ant. 5. *Qui pacem ponit ...*
Ps. *Lauda iherusalem.*
Resp. *Homo quidam fecit cenam ...*
V. *Venite comedite panem meum ...*
Ymnus. *Pange lingua.*
Ant. *O quam suavis est ...*
Ps. *Magnificat.*

[Ad matutinum.]

Inv. *Christum regem adoremus ...*
Ps. *Venite.*
Ymnus. *Sacris solemnibus.*

[In I. noct.]

Ant. 1. *Fructum salutiferum ...*
Ps. *Beatus vir.*
Ant. 2. *A fructu frumenti ...*
Ps. *Cum invocarem.*
Ant. 3. *Communionem calicis ...*
Ps. *Conserva me domine.*
Resp. 1. *Immolabit edum multitudo ...*
V. *Pascha nostrum.*
Resp. 2. *Comeditis carnes ...*
V. *Non moyses dedit vobis ...*

Resp. 3. *Respexit helijas ...*
V. *Si quis manducaverit ...*
V. *Gloria patri?*

[In II. noct.]

Ant. 4. *Memor sit ...*
Ps. *Exaudi.*
Ant. 5. *Paratur nobis ...*
Ps. *Dominus regit.*
Ant. 6. *In voce ...*
Ps. *Quemadmodum.*
Resp. 4. *Panis quem ...*
V. *Locutus est populus ...*
Resp. 5. *Cenantibus ...*
V. *Dixerunt viri tabernaculi ...*
Resp. 6. *Acceptit iesus ...*
V. *Memoria memor ero ...*
V. *Gloria patri?*

[In III. noct.]

Ant. 7. *Introibo ad altare ...*
Ps. *Judica me domine.*
Ant. 8. *Cibavit nos ...*
Ps. *Exultate deo.*
Ant. 9. *Ex altari tuo ...*
Ps. *Quam dilecta tabernacula.*
Resp. 7. *Qui manducat ...*
V. *Non est alia natio ...*
Resp. 8. *Misit me pater ...*
V. *Cibavit eos ...*
Resp. 9. *Unus panis ...*
V. *Parasti in dulcedine ...*
V. *Gloria patri?*

Laudes.

Ant. 1. *Sapientia ...*
» 2. *Angelorum ...*
» 3. *Pinguis est ...*
» 4. *Sacerdotes sancti ...*
» 5. *Vincenti dabo ...*
Ymnus. *Verbum supernum.*
Super Ben. *Ego sum panis ...*

[In II. vesp.]

Ad Magn. *O sacrum convivium ...*

²²⁾ I B är här en lucka som börjar i föregående antifon och sträcker sig in i Resp. 3 i Corpus Christi.

De sancto eskyllo.

[12 juni].

S. 140^v—143^v. B. 11^v—14^r.

BrU II: 63.

[In I. vesp.]

Resp. vesperis. *O proles* ²³⁾.Ymnus. *Jam dies adest.*Ad Magn. *Eskille flos presulum...*

[Ad matutinum.]

Inv. *Eskilli martyris solempnia...*Ps. *Venite.*Ymnus. *Ad laudem.*

[In I. noct.]

Ant. 1. *Postquam hiems abiit...*Ps. *Beatus vir qui* ²⁴⁾.Ant. 2. *Clamat prece populus...*Ps. *Quare fremuerunt.*Ant. 3. *Fugat christus domini...*Ps. *Domine quid multiplicati.*Resp. 1. *Olim spinas germinans...*V. *Dum luxit suecie...*Resp. 2. *Gaude felix suecia...*V. *Erranti tibi...*Resp. 3. *Lucem reddit* ²⁵⁾ *nebule...*V. *Celitus electos mittit flores...*V. *Gloria patri...* ⁷⁾.

[In II. noct.]

Ant. 4. *Ydola colentium...*Ps. *Cum invocarem.*Ant. 5. *Aures claudunt aspides...*Ps. *Verba mea.*Ant. 6. *Scelus gentis flebilis...*Ps. *Domine dominus noster.*Resp. 4. *Surgit operarius...*V. *Sanguine defendens salvum...*Resp. 5. *Turbas diis libantium...*V. *Non* ²⁶⁾ *lapis aut ferrum...*Resp. 6. *Veri ferit gladio...*V. *Vas auri solidum...*V. *Gloria patri* ⁷⁾.

[In III. noct.]

Ant. 7. *Alabastrum frangitur...*Ps. *In domino confido.*Ant. 8. *Clamant ad suffragia...*Ps. *Domine quis habitabit.*Ant. 9. *Pro nobis egregie...*Ps. *Domine in virtute.*Resp. 7. *Transit ab exilio...*V. *Qui gregis ante deum...*Resp. 8. *De patris absentia...*V. *Quia mirabilia...*Resp. 9. *O proles britanie...* ²⁷⁾.V. *Quam pater eximie...*V. *Gloria patri* ⁷⁾.

Laudes.

Ant. 1. *Legem hausit avide...*» 2. *Spreto solo patrie...*» 3. *Juxta votum omnium...*» 4. *Principem non timuit...*» 5. *Extinxerunt impii...*Super Ben. *O presul mitissime...*

[In II. vesp.]

Ad Magn. *Vale pater patrie...***De sancto Johanne baptista cantus.**

[24 juni]

S. 143^v—147^v. B. 14^v—19^r.

BrU II: 67.

[In I. vesp.]

Ant. 1. *Descendit angelus domini...*Psalmi feriales ²⁸⁾.

²³⁾ I B är här en lucka om 1 blad som innehållit början av Eskilsofficiet. Luckan slutar efter Resp. 1.

²⁴⁾ BrU: psalmi de uno martire.

²⁵⁾ reddit: så även B. — BrU: dedit.

²⁶⁾ BrU: Nec.

²⁷⁾ I B är här en lucka om 1 blad som innehållit Resp. 9 samt de 5 psalm-antifonerna i Laudes.

²⁸⁾ BrU och B: Omnia Laudate.

Ant. 2. Joannes est nomen eius...

» 3. Iste puer magnus coram domino...

» 4. Nazareus vocabitur puer iste...

» 5. Pro eo quod non credidisti...

Ad Magn. Ingresso Zacharia templum...

[Ad matutinum.]

Inv. Regem precursoris dominum

...

Ymnus. *Antra deserti.*

[In I. noct.]

Ant. 1. Priusquam te formarem...

Ps. Beatus vir.

Ant. 2. Ad omnia que mittam te...

Ps. Quare fremuerunt.

Ant. 3. Ne timeas a facie eorum...

Ps. Domine quid.

Resp. 1. Fuit homo missus a deo...

V. *Erat iohannes in deserto...*

Resp. 2. Elisabeth Zacharie magnum virum genuit...

V. *Fuit homo missus a deo...*

Resp. 3. Priusquam te formarem...

V. *Ecce dedi verba mea...*

[In II. noct.]

Ant. 4. Misit dominus manum suam...

Ps. Cum invocarem.

Ant. 5. Ecce dedi verba mea...

Ps. Verba mea.

Ant. 6. Dominus ab utero vocavit me...

Ps. Domine dominus noster.

Resp. 4. Descendit angelus domini ad Zachariam...

V. *Iste puer magnus...*

Resp. 5. Hic precursor dilectus et lucerna lucens...

V. *Erat iohannes.*

Resp. 6. Innuebant patri eius...

V. *Apertum est os Zacharie...*

[In III. noct.]

Ant. 7. Posuit os meum dominus...

Ps. In domino confido.

Ant. 8. Formans me ex utero...

Ps. Domine quis habitabit.

Ant. 9. Reges videbunt...

Ps. Domine in virtute.

Resp. 7. Precursor domini venit...

V. *Hic est enim propheta...*

Resp. 8. Gabriel angelus apparuit Zacharie...

V. *Erit enim magnus coram domino...*

Resp. 9. Inter natos mulierum...

V. *Fuit homo missus a deo...*²⁹⁾

[Laudes.]

Ant. 1. Elisabeth zacharie magnum virum genuit...

» 2. Innuebant patri eius...

» 3. Joannes vocabitur nomen eius...

» 4. Inter natos mulierum...

» 5. Tu puer propheta...

Ymnus. *O nimis felix.*

Super Ben. Apertum est os zacharie...

[In II. vesp.]

Ad Magn. Puer qui natus est nobis...

De sancto Petro cantus sequitur.

[**Petrus och Paulus, 29 juni**].

S. 147^v—151^v. B. 19^r—23^r.

BrU II: 72.

[In I. vesp.]

Ant. 1. In plateis ponebantur...

Ps. *Omnia Laudate*³⁰⁾.

²⁹⁾ Denna *versus* är i B inskriven i margen (på tvären, utan noter).

³⁰⁾ Psalmer ej angivna i B.

Ant. 2. Ait petrus principibus ...
 » 3. Petrus apostolus dixit ...
 » 4. Factum est ut quedam discipula ...
 » 5. Adveniente petro ...
 Resp. *Petre amas me*³¹⁾.

Ymnus. *Aurea luce.*

Ad Magn. Quodcunque ligaveris ...

[Ad matutinum.]

Inv. Regem regum adoremus dominum Qui in celo ...

Ps. Venite.

[In I. noct.]

Ant. 1. Petrus et Joannes ascenderant ...

Ps. Celi enarrant³²⁾.

Ant. 2. Claudus quidam ...

Ps. Benedicam dominum.

Ant. 3. Argentum et aurum non est mihi ...

Ps. Eructavit.

Resp. 1. Symon petre antequam de nave vocavi te ...

V. *Quodcunque ligaveris* ...

Resp. 2. Si diliges me symon petre ...

V. *Si oportuerit me mori tecum...*

Resp. 3. Tu es petrus ...

V. *Quodcunque ligaveris.*

[In II. noct.]

Ant. 4. In nomine ihesu christi ...

Ps. Omnes gentes.

Ant. 5. Exiliens claudus ...

Ps. Exaudi deus j.

Ant. 6. Vidit populus claudum ...

Ps. Exaudi ij.

Resp. 4. Domine si tu es iube me venire ad te ...

V. *Cunque vidisset ventum* ...

Resp. 5. Surge petre et indue te ...

V. *Angelus domini astitit* ...

Resp. 6. *Tu es pastor ovium* ...³³⁾.

V. *Tibi enim a domino collata est* ...

[In III. noct.]

Ant. 7. *Dixit angelus ad petrum* ...

Ps. *Confitebimur.*

Ant. 8. *Misit dominus angelum suum* ...

Ps. *Dominus regnavit exultet.*

Ant. 9. Petrus autem servabatur ...

Ps. *Dominus regnavit irascantur.*

Resp. 7. *Quem dicunt homines* ...

V. *Beatus es symon bariona* ...

Resp. 8. *Ego pro te rogavi* ...

V. *Symon ecce sathanas* ...

Resp. 9. *Petre amas me? tu scis* ...

V. *Symon iohannis diligis me* ...

[Laudes.]

Ant. 1. *Petre amas me? pasce* ...

» 2. *Symon iohannis diligis me* ...

» 3. *Significavit dominus* ...

» 4. *Ego pro te rogavi* ...

» 5. *Tu es petrus et super* ...

Ymnus. *Exultet celum.*

Super Ben. *Tu es pastor ovium* ...

[In II. vesp.]

Ad Magn. *Gloriosi principes terre* ...

De visitatione sancte marie virginis.

[2 juli].

S. 151^v—155^v. B. 23^v—28^r.

BrU II: 46.

[In I. vesp.]

Ant. 1. *Introduxit*³⁴⁾.

Ps. *Omnia Laudate.*

³¹⁾ Detta Resp. är = Resp. 9 i matutinen.

³²⁾ Första nocturnens psalmer äro ej utsatta i B.

³³⁾ I B är här en lucka om 1 blad, som börjar med Resp. 6 och slutar med antifon 8.

³⁴⁾ B upptager ej dessa antifoner utan börjar officiet med antifonen till Magnificat.

Ant. 2. *Veni dilecte.*
 » 3. *Ibo.*
 » 4. *Ortus conclusus.*
 » 5. *Tota pulchra.*
 Resp. *vesperis. Beatam me dicent.*
 Ad Magn. *Hodie iohannes spiritu*
sancto repletus ...

[Ad matutinum.]

Inv. *Hodie beatus iohannes utero*
parentis inclusus ...
 Ps. *Venite.*

[In I. noct.]

Ant. 1. *Repletus spiritu sancto ...*
 Ps. *Domine dominus noster.*
 Ant. 2. *Adveniente que christum gestabat ...*
 Ps. *Celi enarrant.*
 Ant. 3. *In ipso salutationis occur-*
su ...
 Ps. *Domini est terra.*
 Resp. 1. *Ut audivit elyzabeth ...*
 V. *Vadam et videbo ...*
 Resp. 2. *In ipso salutationis occur-*
su ...
 V. *Tu gloria iherusalem ...*
 Resp. 3. *Unde hoc michi vt veniat*
mater domini ...
 V. *Que est ista que ascendit sicut*
aurora ...

[In II. noct.]

Ant. 4. *Ut salutantis vox ...*
 Ps. *Eructavit.*
 Ant. 5. *Quia verbis salutantem ...*³⁵⁾
 Ps. *Deus noster refugium.*
 Ant. 6. *Reclusus ventre miles cogno-*
*vit ...*³⁵⁾
 Ps. *Fundamenta.*

Resp. 4. *Felix marie vox ...*
 V. *Sonet vox tua in auribus*
meis ...
 Resp. 5. *Acucius matre iohannes au-*
divit ...
 V. *Insinuavit illi gracia ...*
 Resp. 6. *Reclusus ventre miles cog-*
novit ...
 V. *Vix enim erat illi spiritus*
vite ...

[In III. noct.]

Ant. 7. *Elizabeth enim repleta ...*
 Ps. *Cantate j.*
 Ant. 8. *Benedicta tu inter mulieres ...*
 Ps. *Dominus regnavit exultet.*
 Ant. 9. *Sub umbra illius ...*
 Ps. *Cantate ij.*
 Resp. 7. *Duplici miraculo ...*
 V. *Ex ore infantium ...*
 Resp. 8. *Veteri sub lege ...*
 V. *Ultra legem nascentium ...*
 Resp. 9. *Beatam me dicent omnes ge-*
nerationes ...
 V. *Et misericordia eius ...*

[Laudes.]

Ant. 1. *Ut vox marie elyzabeth ...*
 » 2. *Natiuitatem suam ...*
 » 3. *Nondum senserat spiritum vi-*
te ...
 » 4. *Insinuavit illi gratiam ...*
 » 5. *Ex secreto maternorum vis-*
cerum ...
 Ymnus. *O gloriosa.*
 Super Ben. *Surge propera amica*
mea ...

[In II vesp.]

Ad Magn. *Beata sterilis que precur-*
*sorem domini ...*³⁶⁾

³⁵⁾ BrU och B ha antifonerna 5 och 6 i omvänd ordning.

³⁶⁾ Ant. Beata sterilis slutar i B å fol. 28^r. Fol. 28^v och 29 innehåller sekvensen *Presens dies refulget för Visitatio Marie* (cf. S. fol. 243^r). Fol. 30^r innehåller *Te Deum* (ytterst slarvigt skrivet; slutar med: — — — *salvum fac populum*). Fol. 31^v innehåller ingen text. Med fol. 32^r börjar officiet *de patronis regni*.

De patronis.

[“Festum patronorum regni Suecie habeatur semper dominica proxima post octavas visitationis marie“.

BrU II: 82.]

[In I. vesp.]

Ant. 1. Jocundare mater ecclesie ...

Ps. Omnia Laudate.

Ant. 2. Dum festiue causa ...

» 3. Gens sueorum quondam ...

» 4. Hii sunt patres ...

» 5. Benedictus sit pastor ...

Resp. vesp. Fundans syon in saphiris ...

V. *Credunt alienigene* ...

V. *Gloria patri*⁷⁾.

Ad Magn. O quam mirifico deus ordine ...

[Ad matutinum.]

Inv. Festa dies agitur ...

Ps. Venite.

[In I. noct.]

Ant. 1. Verbo dei dum obedit ...

Ps. de martiribus.

Ant. 2. Firmans fidem formans mores ...

» 3. Olim quidem tenebrarum ...

Resp. 1. Dum in fines orbis terre ...

V. *Miseratus misericors pius pater* ...

Resp. 2. Eternus pater voluit ...

V. *Vidit et condoluit* ...

Resp. 3. Post doctrinam salvatoris ...

V. *Ecclesia dominica cum iubilo* ...

V. *Gloria patri*⁷⁾.

[In II. noct.]

Ant. 4. Rex celorum incarnatus ...

» 5. Dum de syon lex exiuit ...

» 6. Ab extremis aquilonis ...

Resp. 4. Vasti orbis extrema latera ...

V. *Fremunt hostes, turbantur infera* ...

Resp. 5. Hora cene paratis omnibus ...

V. *Ad hoc negocium* ...

Resp. 6. Prouocatus inimicus ...

V. *Demonia nequissima* ...

V. *Gloria patri*⁷⁾.

[In III. noct.]

Ant. 7. Inter patronos suecie ...

Ant. 8. Baptista christi preuie ...

» 9. Quos direxit anglia ...

Resp. 7. Rex rogatus reparavit ...

V. *Triumphat dei filius* ...

Resp. 8. O preclari patres ...

V. *Confessores precelsi* ...

Resp. 9. Per tuorum tuaque vulnera ...

V. *Beatorum preclara opera* ...

V. *Gloria patri*⁷⁾.

[Laudes.]

Ant. 1. Hii sancti quorum hodie ...

» 2. Ut hos ergo per patronos ...

» 3. Nos ad sanctorum gloriam ...

» 4. Excusent apud dominum ...

» 5. Hos patronos pariter ...

Super Ben. Triumpho gaudent regio ...

[In II. vesp.]

Ad Magn. Qui vos patres venerantur.

De sancta maria magdalena.

[22 juli].

S. 161^r—164^v. B. 39^r—44^r.

BrU II: 87.

[In I. vesp.]³⁷⁾

Ad Magn. Fidelis sermo et omni acceptione dignus ...

[Ad matutinum.]

Inv. Ploremus coram domino cum maria ...

Ps. Venite.

37) BrU: »antiphone et psalmi feriales».

[In I. noct.]

- Ant. 1. Ingressus iesus in domum simonis ... 38).
 » 2. Que dum lacrimosa ...
 » 3. Intendit plene maria ...
 Resp. 1. Soror marte maria ...
 V. *Marta satagebat* ...
 Resp. 2. Marta stetit et ait ...
 V. *Dic ergo illi* ...
 Resp. 3. Maria vt iesum adesse audiuit ...
 V. *In illo loco* ...
 V. *Gloria patri*⁷⁾.

[In II. noct.]

- Ant. 4. Intendens porro maria ...
 » 5. Jhesus dum vocat mariam ...
 » 6. Maria ergo accepit libram ...
 Resp. 4. Cum venisset maria ...
 V. *Sicut peccatorum veniam* ...
 Resp. 5. *Accipit maria libram* ... 39).
 V. *Stans retro vt peccatrix* ...
 Resp. 6. *Accessit ad pedes iesu peccatrix* ...
 V. *Dimissa sunt ei peccata multa* ...
 V. *Gloria patri*⁷⁾.

In tertio nocturno.

- Ant. 7. *Cum esset bethanie iesus* ...
 » 8. Amen dico vobis ... 40).
 » 9. *Fundans spon in saphiris* ...
 Resp. 7. Cum esset dominus in bethania ...
 V. *Quod fecit in memoriam eius* ...
 Resp. 8. Ubicunque predicatum fuerit ...
 V. *Mittens hec unguentum hoc* ...
 Resp. 9. Armilla perforata ...

38) BrU: »Psalmi de una virgine».

39) B har här en lucka om 1 blad, som innehållit Resp. 5 och 6 samt antifonerna 7 och 8.

40) B har denna antifon såsom ant. 9.

41) S har uteslutit antifon 5 (antagligen skrivfel på grund av likheten med den följande. Ant. 5 börjar i B: Dicit ei iesus mulier quid ...)

42) BrU: »ad vespas super psalmos de vno martire».

- V. *Divina misericordia* ...
 V. *Gloria patri*⁷⁾.

Laudes.

- Ant. 1. Maria stabat ad monumentum ...
 » 2. Et vidit duos angelos ...
 » 3. Dicunt ei illi ...
 » 4. Hec cum dixisset ... 41).
 Super Ben. Dicit ei iesus maria ...

[In II. vesp.]

Ad Magn. Sancta maria magdalena ...

De sancto Olavo hystoria

[29 juli]

S. 165^r—169^r. B. 44^r—50^r.

BrU II: 92.

- Ant. 1. Sancte martir domini olaue ... 42).
 » 2. Sancte martir olaue tua deo placida ...
 » 3. Sancte martir olaue te humiliter ...
 » 4. Sancte olaue martir ...
 » 5. O beate pater olaue ...
 Ad Magn. Adest dies leticie laudis adest materia ...

[Ad matutinum.]

- Inv. Magnus dominus et laudabilis valde. Qui regis olai industria ...
 Ps. Venite.

[In I. noct.]

- Ant. 1. Regnante illustrissimo ...
 » 2. Rex autem ille licet ...
 » 3. Hic evangelice veritatis ...

- Resp. 1. In regali fastigio ...
Sordebat ei omnis vana spes.
 Resp. 2. O quantus fidei fervor ...
 V. *Multos habebat adversarios...*
 Resp. 3. Justus vero ut leo ...
 V. *Offerebat se sponte...*

[In II. noct.]

- Ant. 4. Purificatus igitur ...
 » 5. Consepultus christo per baptismum ...
 » 6. Cavebat vehementer ...
 Resp. 4. Itaque deuotissime ...
 V. *Jhesu bone quātos labores...*
 Resp. 5. Confluebant ad baptismum ...
 V. *Confusi erant confidentes...*
 Resp. 6. Florebat fides ...
 V. *Exultabat rex...*

[In III. noct.]

- Ant. 7. Nec propria salute contentus ...
 » 8. Nouo rerum ordine rex ...
 » 9. Predicationis gratia ...
 Resp. 7. Devenerat martir christi ...
 V. *Hii ergo collecto exercitu...*
 Resp. 8. Egregius martir olauus ...
 V. *In admiratione aspectus...*
 Resp. 9. Rex inclitus olauus ...
 V. *Felici commercio...*
 V. *Gloria patri⁷).*

[Laudes.]

- Ant. 1. Post mortem martiris ...
 » 2. Implorata ope martiris ...
 » 3. Ad sepulchrum sancti ...
 » 4. Adolescens qui lingua ...
 » 5. Quidam sacerdos ...
 Super Ben. Imperator grecus oppressus ...

[In II. vesp.]

- Ad Magn. Hodie preciosus martir olauus ...

[In dedicatione ecclesie.]⁴³⁾S. 169^v—172^v. Saknas i B.

BrU I:162

[In I. vesp.]

- Ant. 1. *Pax huic domui...*
 Ps. *Omnia Laudate.*
 Ant. 2. *In dedicatione huius templi...*
 » 3. *Presta domine vt quisquis hoc templum...*
 » 4. *Benedic domine domum istam...*
 » 5. *Sanctificavit dominus tabernaculum suum...*
 Resp. vesp. *Terribilis est locus...*
 V. *Cumque evigilasset iacob...*
 V. *Gloria patri...*
 Ymnus. *Urbs beata.*
 Ad Magn. *O quam metuendus...*

[Ad matutinum.]

- Inv. *Filie syon currite assunt enim...*
 Ps. *Venite.*
 Ymnus. *Christe cunctorum.*

[In I. noct.]

- Ant. 1. *Tollite portas...*
 Ps. *Domini est terra.*
 Ant. 2. *Erit michi dominus in deum...*
 Ps. *Deus noster refugium.*
 Ant. 3. *Edificavit moyses altare...*
 Ps. *Magnus dominus.*
 Resp. 1. *In dedicatione templi decantabant...*
 V. *Fundata est domus domini...*
 Resp. 2. *Fundata est domus domini...*
 V. *Benedic domine domum istam...*
 Resp. 3. *Benedic [domine domum is-*

⁴³⁾ B upptar i sitt nuvarande skick icke något officium in dedicatione ecclesie.

*tam quam edificavi nomi-
ni]⁴⁴⁾ tuo venientium ...
V. *Domum tuam domine decet...**

[In II. noct.]

Ant. 4. *Non est hic aliud ...*
Ps. *Quam dilecta.*
Ant. 5. *Vidit iacob scalam ...*
Ps. *Fundamenta.*
Ant. 6. *Erexit iacob lapidem ...*
Ps. *Domine deus salutis.*
Resp. 4. *Mane surgens iacob ...*
V. *Cumque evigilasset iacob ...*
Resp. 5. *O quam metuendus est ...*
V. *Vere dominus est ...*
Resp. 6. *Sanctificavit dominus ...*
V. *Hec est domus domini ...*

[In III. noct.]

Ant. 7. *Qui habitat in adiutorio al-
tissimi ...*
Ps. *Ipsium.*
Ant. 8. *Templum domini sanctum
est ...*
Ps. *Cantate j.*
Ant. 9. *Benedicta gloria domini ...*
Ps. *Dominus regnavit [irascan-
tur].*
Resp. 7. *Vidi civitatem sanctam ...*
V. *Et ipsi populus eius ...*
Resp. 8. *Domus mea domus oratio-
nis ...*
V. *Petite et accipietis ...*
Resp. 9. *Benedic domine domum is-
tam ...*
V. *Conserva domine in ea ti-
mentes te ...*
V. *Gloria patri*⁷⁾.

Laudes.

Ant. 1. *Domum tuam domine decet
sanctitudo ...*
» 2. *Domus mea domus orationis
vocabitur.*
» 3. *Hec est domus domini ...*
» 4. *Benefundata est ...*
» 5. *Lapides preciosi ...*
Hymnus. *Hic salus.*
Ad. Ben. *Mane surgens iacob ...*

In secundis vesperis.

Ant. 1. *Vota mea domino reddam ...*
Ps. *Credidi.*
Ant. 2. *In domum domini letantes
ibimus.*
Ps. *Letatus.*
Ant. 3. *Benefac domine bonis ...*
Ps. *Qui confidunt.*
Ant. 4. *Nisi tu domine servabis nos ...*
Ps. *Nisi dominus.*
Ant. 5. *Quam confortavit seras por-
tarum ...*
Ps. *Lauda hierusalem.*
Ad Magn. *Zachee festinans descende.*

Sequitur de Apostolis. ⁴⁵⁾

S. 173^r—175^v. Saknas i Bygdeå.
BrU. II: 157 (=commune unius
apostoli vel plurimorum)
[In I. vesp.]

Ant. *Estote fortes in bello ...*
Ad Magn. *Ecce ego mitto vos ...*

[Ad matutinum.]

Inv. *Regem apostolorum domi-
num ...*
Ps. *Venite.*

⁴⁴⁾ De inom [] satta orden saknas i S, men torde ha varit inskrivna på en inklistrad men numera borttryckt lapp, av vilken blott ett obetydligt fragment är kvar.

⁴⁵⁾ B upptar i sitt nuvarande skick intet commune apostolorum.

[In I. noct.]

- Ant. 1. *In omnem terram ...*
 Ps. *Celi enarrant.*
 Ant. 2. *Clamaverunt iusti ...*
 Ps. *Benedicam dominum.*
 Ant. 3. *Constitues eos principes ...*
 Ps. *Eruclavit cor.*
 Resp. 1. *Ecce ego mitto vos ...*
 V. *Dum lucem habetis ...*
 Resp. 2. *Tollite iugum meum super vos ...*
 V. *Et invenietis requiem ...*
 Resp. 3. *Dum steteritis ante reges ...*
 V. *Non enim vos estis ...*

[In II. noct.]

- Ant. 4. *Principes populorum ...*
 Ps. *Omnes gentes.*
 Ant. 5. *Dedisti hereditatem ...*
 Ps. *Exaudi [deus deprecationem].*
 Ant. 6. *Annunciaverunt opera dei ...*
 Ps. *Exaudi deus [orationem].*
 Resp. 4. *Vidi coniunctos viros ...*
 V. *Vidi angelum dei volantem per medium ...*
 Resp. 5. *Isti sunt triumphatores ...*
 V. *Isti sunt qui venerunt ...*
 Resp. 6. *Isti viventes in carne ...*
 V. *In omnem terram exivit sonus ...*

[In III. noct.]

- Ant. 7. *Exallabuntur cornua iusti alleluia.*

Ps. *Confitebimur.*

- Ant. 8. *Lux orta est iusto ...*
 Ps. *Dominus regnavit exultet.*
 Ant. 9. *Custodiebant testimonia ...*
 Ps. *Dominus regnavit irascantur.*
 Resp. 7. *Isti sunt viri sancti quos elegit dominus ...*
 V. *Sancti per fidem ...*
 Resp. 8. *Fuerunt sine querela ...*
 V. *Tradiderunt corpora sua ...*
 Resp. 9. *Cives apostolorum.*

Ad laudes.

- Ant. 1. *Hoc est preceptum meum ...*
 » 2. *Maiorem charitatem ...*
 » 3. *Vos amici mei estis ...*
 » 4. *Beati mundo corde ...*
 » 5. *In patientia vestra ...*
 Super Ben. *Tradent enim vos ...*

In secundis vespereis.

- Ant. 1. *Juravit dominus ...*
 Ps. *Dixit dominus.*
 Ant. 2. *Collocet eum dominus ...*
 Ps. *Laudate pueri.*
 Ant. 3. *Disrupisti domine vincula mea ...*
 Ps. *Credidi.*
 Ant. 4. *Euntes ibant et flebant ...*
 Ps. *In convertendo dominus.*
 Ant. 5. *Confortatus est principatus ...*
 Ps. *Domine probasti.*
 Ad Magn. *Beati eritis cum vos oderint ...*

K. Peters.

En bokrevy.

Årets avslutande revy över bokliga nyheter under det flydda året kan lämpligen börja med de nya tillskotten till den homiletiska litteraturen. Ett nytt kyrkoår står för sin begynnelse och den präst, som går till uppgiften att på nytt plocka någon frukt från den örtagården, som heter vår kyrkas heliga evangelier, hälsar med tacksam glädje sådana erfarna eller nya homiletiska medhjälpare, som kan öppna hans ögon till att läsa de gamla orden på nytt sätt.

Just inför det nya kyrkoåret föreligger två predikosamlingar av två till sitt väsen och sin förkunnelse vitt skilda, men inom var sitt läger mycket uppskattade, förkunnare: pastor primarius i Stockholm *Olle Nystedt* och kyrkoherden i Osby Dr. *Gunnar Rosendal*. Den förres predikosamling har den för honom betecknande titeln: *Helgdagsord för vardagsliv* (411 s. Diakonistyrelsens förlag, 11:75). Samlingen innehåller en hel årgång fullt utförda predikningar över samtliga evangelietexter. Den stilistiska enkelhet, som präglar denne predikant, hör också här till det mest framträdande och tilltalande draget liksom det ofta fyndiga greppet om ämnet och konkretionen i utförandet. Allt detta gör honom i hög grad lämpad att skänka helgdagsord åt vardagens kristna liv.

Rosendals samling: *Vak upp, hör väkten ljuder* (220 s., inb. 10:50, Pro Ecclesia, Osby) omfattar likaledes en fullständig samling predikningar för evangelierna, men har en helt annan prägel än Nystedts samling. Rosendal ger en rad ganska fylliga utkast över texterna och med ingångsord hämtade ur epistlarna för söndagarna. Han förutsätter alltså läsarens självverksamhet och vill ge både prästen och lekmannen en impuls till meditation och vidare utförande av hans tankar. Detta gör att dessa predikningar, icke — såsom Nystedts — kunna läsas högt. De förutsätta i stället att läsaren ger sig tid att se sig om i texten och själv forska vidare. Denna avsikt har format hans stil med de korta satserna och den strikt markerade dispositionen. Håller man hans avsikt i minne och hans syfte att med denna postilla befordra väckelsen inom Kristi kyrka, kan den säkert bli en hjälp och en vägledare för många.

En storstadsförkunnelse, med storstadens egen, hetsiga puls, möter i *Nils Bolanders* predikningar, av vilka den sista delen: *Hungern och brödet* (210 s. Diakonistyrelsens förlag, 4:75) om-

fattar predikningar för tiden från trefaldighet till domssöndag. Han griper redan i predikans begynnelse mitt in i något väsentligt för dagens ämne och låter tankar och bilder strömma fram, laddat och ofta fascinerande, understundom i ett påskyndat tempo, som ger föga tid till ett genomtänkande av de anförda bilderna. Ibland stannar man nog, i varje fall, när man läser dessa predikningar, som väl närmast varit avsedda att höras, med en stilla undran om predikans förnyelse bör gå den vägen, som Bolander vandrar. Jag hänvisar till predikan om Fabrikör Dalström på sida 56.

Av en mera traditionell typ är samlingen: *Ett budskap* under redaktion av biskop Torsten Bohlin utgiven av präster i Härnösands stift (177 s. Diakonistyrelsens förlag. 3:50). Det är ganska intressant att här göra en studie i skilda predikotyper som just nu rymmas inom ett stift, vilket ju är naturligt, när olika åldrar och riktningar äro representerade. En viss brokighet kan härvid icke undvikas, men i gengäld blir budskapet mångfaldigare belyst.

Sten Kahnlund har i sin bok: *Vardagsteologi* föresatt sig att söka ge en enkel och lekmanamässig tolkning av huvudstyckena i vår kristna tro. I korta kapitel, för övrigt utmärkt lämpade för högläsning i hemmet och i föreningarna, klargör han på ett lättfattligt sätt grundragen till den kristna tron och han gör det utan att gå ur vägen för de djupaste och vanskligaste spörsmålen. Författaren förenar på ett lyckligt sätt teologens och journalistens bästa sidor och har skapat en bok, som gott kan rekommenderas till studium i ungdomskretsar, och av andra för den kristna trons innebörd intresserade (176 s. Diakonistyrelsens förlag. 3:75).

Med sin lilla, utsökt vackert utgivna *Nattvardsbok* (176 s. Diakonistyrelsens förlag. 3:25) har *Dick Helander* anknutit till gammal svensk tradition, då man genom meditationer och böner ville uppmuntra den kristne före nattvardsgången till stillhet och självrannsakan. Genom sin stora förtrogenhet med äldre tiders andaktslitteratur har författaren kunnat till sin hjälp framkalla en hel rad av gångna tiders teologer och stora bedjare och så skapat en god andaktsbok, värdefull i en tid, då nattvardslivet åter synes gå emot sin pånyttfödelse och då det är av vikt att församlingen ledes till en fördjupad förståelse av nattvardens gåva och välsignelse.

Kring nattvardens höga och heliga ämne sysslar *Anders Frostensons* till påsken utgivna diktsamling: *Kring bordet i ditt rike* (2:75, Diakonistyrelsens förlag) smakfullt illustrerad av Nils Aron

Berge. I en ytterst enkel versform talar Frostenson om väsentliga ting i den kristna tron, en försynt och lågmäld skildring av huru Gud själv handlat och handlar med och för sitt folk. Han låter därvid i många bilder och syner nattvardens väsen belysas från olika sidor och sätter in den i olika sammanhang.

Uppbyggelse och undervisning blandas på ett oftast angenämt sätt i stiftens julböcker, just nu aktuella. I den vackert prydda *Julhälsning till församlingarna i Ärkestiftet* (243 s. Almqvist & Wiksell, Uppsala, 2:50) har kanske främst Nils Sundqvists uppsats: Klostren inom Uppsala ärkestift ett intresse över stiftets gränser; angenäm att studera inte minst på grund av de många och vackert reproducerade bilderna. En roande skildring är Per Raabs teckning av bibliotekarie Claes Annerstedts liv och leverne på Singö och bland de goda Singöborna.

I den stora mångfald av uppsatser på olika områden i *Linköpings stifts julbok* (218 s. G. Zidén, Linköping. 2:50) faller det sig här naturligt att omnämna Ingvar Kalms skildring av Vist kyrka samt framför allt B. Cnattingius uppsats om den nyrestaurerade och märkeliga Björkebergs 1100-tals-kyrka, icke så långt från Linköping, som nu med sina nyframtagna målningar dels från 1200-talet och dels av en elev till Risingemästaren blivit en sevärhet av rang. En mycket underhållande och aktuell skildring ger Bo Sture Wiking av föreningen »Kyrkans Wänner» i Norrköping, grundad 1877 och där de teologiska diskussionerna ha åtskilligt att lära läsaren ännu i dag.

Prosten *Gösta Ullberg* har givit oss en kort och populär skrift om *Våra kyrkvårdar* (60 s. Diakonistyrelsen, 1:75). Han följer ämbetets utveckling från dokumenten i västgöotalagen fram till nu gällande lagar. En riktigt bra handledning för kyrkvårdar med goda ord till präster och kyrkorådsledamöter.

Slutligen skola omnämnas några viktiga bidrag till den vetenskapliga forskningen, först två nya delar i serien *Samlingar och Studier till Svenska kyrkans historia* (Diakonistyrelsens förlag). *Bengt Hellekant* har verkställt en mycket ingående inventering av *Engelsk uppbyggelselitteratur i svensk översättning* (294 s. 7:—). Det fält som författaren genomplöjt har ju tidigare varit mycket förbisett. I jämförelse med den oerhört livliga kontakten som förekommit mellan Tyskland och Sverige äro ju relationerna till England obetydliga och sena. Först under 1600-talet kommo de båda länderna i kontakt med varandra. I kyrkligt avseende var

Jesper Swedberg en föregångsman för närmande mellan folken. Han fann den engelska kyrkan icke olika den svenska. Den främste målsmannen för ett medvetet närmande mellan kyrkorna var Jacob Serenius under tio års tid pastor i svenska församlingen i London.

Engelsk andaktslitteratur förekommer översatt till svenska första gången så sent som 1635, men det är betecknande att översättningen verkställdes efter en tysk förlaga. Den går tillbaka på ett engelskt original av den engelske jesuiten Robert Parson och översättningen verkställdes av Johannes Olai, pastor i Västeråker under rubriken Guds barns gyllene klenod och den fann, trots sitt ursprung många läsare. Med stor omsorg följer Hellekant utvecklingen av den sålunda inledda bekantskapen med engelsk andaktslitteratur. Av visst intresse för denna tidskrifts läsare kan det vara att påpeka den översättning av en liten skrift tillhörande ars-moriendilitteraturen, som utkom i Sverige för första gången år 1743 under titeln Ett tal om dödssängs bättring. Den hade nämligen till översättare ingen mindre än Johan Helmich Roman och det är ju intressant att ta del av de tankar, som denne mött sannolikt i England under sin vistelse där som hovstipendiat år 1714 och som han funnit värda att meddela svensk publik. Skriften är allvarlig väckelseskraft, med krav på sann omvändelse som består både i ånger över synderna och en sann lydaktighet för evangelii lära och en verklig helighet och han varnar för en omvändelse på dödssängen. Skriften upplevde ytterligare tre upplagor.

Av största liturgi-historiska intresse är *David Lindquists* undersökning: *Första mässan i Stockholm* (210 s. 5:—). Med ett ytterst omfattningsrikt material, hopsamlat från skilda källor har Lindquist här gjort ett allvarligt försök att komma till rätta med frågan huru egentligen det liturgiska livet utvecklats i Stockholm under den evangeliska kyrkans första år till början av 1700-talet. Hittills har man i allmänhet nöjt sig med det vittnesbörd, som de tryckta ordningarna och föreskrifterna avge. Men bevisligen har den faktiska utvecklingen gått vid sidan om den av myndigheterna föreskrivna vägen. Det viktigaste resultatet av Lindquists undersökning är otvivelaktigt påvisandet av att vid sidan om högmässan, som endast med yttersta möda kunde hävda sin ställning som nattvardsmässa, förekom en tidigare, en förstamässa, till vilken kommunikanterna strömmade. Denna första mässa, som rätteligen kunde betecknas som en lågmässa, följde i stort högmässans ordning,

men avstod från dess tunga apparat. Förf. vill göra gällande att Storkyrkans första mässa var den mässa som de evangeliska samlade sig omkring i den reformatoriska kulturreformens dagar. Detta låter högst plausibelt. Det vill också synas som om åtskilligt i 1531 års mässa på svenska får sin förklaring i ljustet av de fakta som Lindquist framdragit. Sålunda får bestämmelsen i fråga om textläsningen, där läsning av bibelböckerna i följd förordas, sin förklaring som åsyftande första-mässan, varigenom en till synes meningslös upprepning av samma texter i de båda mässorna undveks. Här saknar man i Lindquists utredning en undersökning av frågan om man redan under medeltiden varit berättigad till fritt textval i den medeltida missa prima, som tillhörde församlingsprästerna ordinarie gudstjänster.

En annan intressant detalj är vidare framdragandet av stadgandet i Storkyrkoritualet omkring 1712 för förstamässan rörande gradualet. Där skrives att i st. f. Graduale läses 10 Guds bud utan Lutheri förklaring och de sista verserna av Ps. 143. Denna anvisning anknyter, såsom förf. påpekar direkt till bestämmelsen i 1541 års mässa. Man har måhända, säger han, i den enklare första-mässan läst 10 Guds bud, men i den högtidligare högmässan sjungit en psalm på svenska eller på latin.

Hela undersökningen ger en god inblick i stockholmskt gudstjänstliv. Huru nedbrytande Gustav Wasas framfart i själva verket blev, belyses bäst av att nedrivandet av malmarnas kyrkor, omöjliggjorde församlingsbildningar. På 1680-talet börjar en tendens till sjunkande kommunikantantal, som småningom ledde till svartmässa utan kommunikanter.

Lindquists undersökning är en första ansats till en svensk motsvarighet till Peter Browes stora arbeten rörande medeltida praxis på kontinenten. Man vill gärna hoppas att detta Lindquists arbete skall fortsättas och klarare ljus falla även över svenskt gudstjänstliv, sådant det levats ute i »landsorten», för att därmed den frågan skall kunna vinna sin lösning, i vilken utsträckning Stockholm stått som en förebild för landet i dess helhet.

Slutligen skall ett musikhistoriskt arbete omnämnas. *Tobias Norlind*, den mycket flitiga samlaren av svensk musikhistorisk krönika, har nyligen avslutat en brett lagd undersökning under titeln: *Från Tyska kyrkans glansdagar. I—III*. (Musikhistoriska muséet). Titeln är nästan chockerande missvisande, även om underrubriken korrigerar den: »Bilder ur svenska musikens historia

från Vasaregenterna till Karolinska tidens slut». Med den tyska kyrkan, menar författaren den tyska kyrkan i Stockholm, alltså den tyska St. Gertruds kyrka. Den som av den missvisande rubriken avstår från att göra sig förtrogen med undersökningen går emellertid förlustig en mycket intresseväckande läsning om hela den svenska musiken från Vasatiden intill 1720. Med en stor detaljrikedom för författaren fram sin skildring av utvecklingen i Sverige i fråga om kyrkomusik och profan musik, av musiker-släkter och komponister, av orglar och festligheter med musikaliska inslag. Allt vittnar om en omfattande beläsenhet och en väldig iver att uppsåra källor och ur dem hämta notiser av allehanda slag. Sålunda omfattar det kapitel, som väl närmast skall avse att skildra den tyska St. Gertruds orgel en utförlig skildring av orgelbyggare och orgeldispositioner från det äldsta svenska orgelbeståndets tid. Tyvärr lider framställningen av att de anförda exemplen ofta ej belägges, så att läsare, som skulle vilja verifiera framställningen, eller själv ta del av akterna finner sig ställd utan möjlighet att orientera sig i litteraturen eller bland originalhandlingarna. I en del fall synes förf. ej beflitat sig om att ta del av den senare tidens forskningar på de områden han behandlar. Påfallande är härvidlag hans framställning av den svenska kulturreformen på 1530- och 1540-talen. De forskningar, som exempelvis Kjällerström här utfört, och som på många punkter korrigerar den äldre uppfattningen, tyckes vara förf. fullständigt okända. Det är beklagligt när den historiska forskningens målsmän på olika områden icke beflita sig om inbördes kontakt.

Arthur Adell.

Meddelande.

Koraldag i Sala. Måndagen den 24 sept. hölls i Sala en koraldag under ledning av rektor Ingvar Sahlin, Sigtuna. Inbjudan hade utsänts till präster, kyrkomusiker och körmedlemmar i trakten och hade hörsammats av c:a 25 intresserade, bland vilka dock

herrar präster befann sig i beklaglig minoritet. Koraldagen inleddes med gudstjänst i kyrkan kl. 11, varvid kyrkoherde Folke Hultkrantz, Tärna, predikade. Rektor Sahlin höll sedan inledningsföredrag, vari han särskilt uppehöll sig vid Mässbokens andra

del. I de efterföljande övningarna genomgicks dels den fullständiga högmässan (4 serien), dels de gammalkyrkliga introitus för Alla Helgons Dag och Första sönd. i Advent. Efter lunchpaus lästes tidebön, varefter övningarna fortsattes ytterligare ett par timmar, varvid man genomgick morgon- och aftonbön, den högtidligare formen. Även passionsgudstjänsten genomgicks. På kvällen hölls offentlig

koralafton, då rektor Sahlin talade om den lutherska koralen. I anslutning härtill spelade musikdir. Henrik Jansson, Sala, koralbearbetningar av äldre och yngre mästare. — Man diskuterade, att i början av nästa år söka anordna en liknande koraldag och då särskilt uppehålla sig vid andra serien i Mässböckerna.

H. J.

Laurentius Petri Sällskapet.

Laurentius Petri Sällskapets styrelse nödgas härmed meddela sällskapets medlemmar att årets publikationer, som utgöres av första häftet av faksimiletrycket av Missale Lundense av år 1514, icke kan utsändas till medlemmarna förrän i maj 1946. Orsaken härtill är att Lunds domkyrkas jubileum uppskjutits till denna tidpunkt.

I stället komma medlemmarna att under år 1946 få emottaga ett dubbelhäfte av Missalet.

Enligt av Sällskapet godkänd plan

skall Missalet utgivas i fem häften under åren 1945, 1946, 1947, 1948 och 1949. De medlemmar, som erlagt årsavgift för år 1945 och som önska emottaga hela Missalet redan år 1946 kunna anmäla detta till sällskapets kassör, kyrkoherde K. Peters, Söndrum, Halmstad, senast den 1 april 1946 och samtidigt på sällskapets postgirokonton 171372, inbetala 40 kronor, utgörande årsavgifterna för 4 år (1946—1949).

Styrelsen.

Anmälan.

INFÖR DEN TJUGOFÖRSTA ARGANGEN.

Det andra världskriget har kommit till ett relativt slut om än freden synes dröja i ett obekant fjärran. De svårigheter för all andlig verksamhet, som ett krig innebär, ha också denna tidskrift fått erfaras. Ökade kostnader för framställningen, minskade möjligheter för läsekretsen att offra på rent ideella företag ha hopat svårigheter i tidskriftens väg. Det är därför med tacksam glädje som Redaktören nu ser tillbaka på ännu en avslutad årgång. Med frågan vilka möjligheter, som kunna öppna sig under kommande år, anmäler han den tjugoförsta årgången och vädjar inträngande till prenumeranter och författare att stå honom bi också under detta år för att göra tidskriften skickad att till vår kyrkas fromma belysa det svenska gudstjänstlivets alla sidor och problem.

Särskilt tack riktas till C.W.K. Gleerups förlag för välvillig medverkan att förlägga tidskriften.

Arthur Adell.

Prenumerationsavgiften kr. 4:50 insändes till C.W.K. Gleerups förlag, Lund, enklast på postgiro 30483, Lund.

NYHETER

DEN NYA KYRKOSYNNEN

Uppsatser av *Yngve Brilioth, Anton Fridrichsen, Ivar Hylander, Ruben Josefson och Anders Nygren.*

5: 75

DEN TJÄNANDE KYRKAN

EN BOK OM DIAKONI

av *Sven Åke Rosenberg.*

Den första mera fylliga framställningen på svenska av den kyrkliga diakonien alltifrån urkyrkans dagar fram till nutiden. Boken är rikt illustrerad, framför allt med bilder från svenska diakon- och diakonissanstalter samt från församlingsarbetet.

8: 75, inb. 12: —

G L E E R U P S

E. A. Setterquist & Son Eftr.

ÖREBRO

Sveriges äldsta fabrik
för kyrkoorglar

Tel. fab. 10134. Bost. 18607

OLOF HAMMARBERG

ORGELBYGGARE

NYA VARVET

Tel. Göteborg 29 12 60

Tillverkar kyrkoorglar.

Utför alla i yrket förekommande arbeten.

Innehar mästarbrev.

H. LINDEGREN

Medlem av SVENSKA ORGELBYGGARES FÖRENING.

*Tillverkar piporglar,
som utmärka sig för största hållbarhet
samt god »orgelmässig» ton.
Mångårig erfarenhet.*

**ORGELBYGGARE
GÖTEBORG**

Postadress:

KOMMENDÖRSGATAN 12

Telefoner:

BOSTADEN 14 26 38

FABRIKEN 14 93 38

A. MAGNUSSONS ORGELBYGGERI

GÖTEBORG PIPORGLAR

Telefoner:

15 12 79, 16 59 29

.

SVENSKT

KVALITETSARBETE

enligt klassiska principer och tillförlitliga konstruktioner med karaktäristisk och ekonomisk disposition och konstnärlig intonation.

Ombyggnader och restaureringar av äldre verk samt anläggningar för elektrisk bälgdrift utföres.

Dispositioner och kostnadsförslag på begäran.

PREDIKANS HISTORIA

Olaus Petriföreläsningar hållna vid Uppsala universitet

Av *YNGVE BRILIOTH*

11: 50, inb. 15: —

FARISEISM OCH KRISTENDOM

Av *HUGO ODEBERG*

Ny upplaga utkommen

3: 75

LÅTOM OSS BEDJA

Betraktelser över kollektpönerna i den Svenska
Evangelieboken

Av *SIGFRID ESTBORN*

4: 75

ETT SEKEL I MISSIONENS TJÄNST

Lunds Missionssällskap 1845—1945

Av *GUSTAF LINDEBERG*

5: 50

DEN NYA PSALMBOKEN

Kritik och krav

Av *BROR OLSSON* och *ALGOT WERIN*

2: —

G L E E R U P S